

קונטרס

תן יד

יעזרר ויחזק את נשמות ישראל, שתעזרנה זו לזו,
וידריף הנהגות ישרות איך להתנהג אחד עם השני,
ועל-ידי-זה נזפה להמשיך את השכינה בעולם.

בנוי ומיסד על-פי דברי

רבנו הקדוש והנורא, אור הגנוז והצפון

בוצינא קדישא עלאה, אדוננו, מורנו ורבנו

רבי נחמן מברסלב, זכותו יגן עלינו

ועל-פי דברי תלמידו, מורנו

הגאון הקדוש, אור נפלא, אשר כל רז לא אניס ליה

רבי נתן מברסלב, זכותו יגן עלינו

ומשלב בפסוקי תורה, נביאים, כתובים ומאמרי

חכמינו הקדושים מגמרא ומדרשים וזהר הקדוש

הובא לדפוס על-ידי

חסידי ברסלב

עיה"ק ירושלים תובב"א

מוֹהֲרָא"ש נ"י אָמַר: אֵין עוֹד מְצוּה יוֹתֵר
גְּדוּלָה מִזֶּה, לְתֵת יָד לְאָדָם שְׂבוּר, לְאָדָם
שְׂעוּבָרִים עָלָיו מְשֻׁבְּרִים וְגַלִּים, וְזֶה בְּכֻלָּל
צְדָקָה, כִּי הַצְּדָקָה הַכִּי גְּדוּלָה לְעֹזֵר לִיהוּדֵי
שְׂבוּר וּמֵיֶאֱשׁ וּמְנַח בְּדַכְּאוֹן, וְצָרִיכִים לְתֵת
לוֹ יָד לְחִזְקָה וּלְעוֹדֵד וּלְשִׂמְחָה אוֹתוֹ, וּלְקַרְבּוֹ
אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁרֵי מִי שְׁאִינוֹ מְטַעֵה אֶת
עַצְמוֹ בְּזֶה הָעוֹלָם.

(אמרי-מוהרא"ש, חלק ב', סימן תתט)

קוֹנְטֵרַס

תַּן יָד

א.

בְּנֵי וּבְנוֹתֵי הַיְקָרִים! עֲלֵיכֶם לְזַכֵּר, אֲשֶׁר הִקְדוּשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא מְנַהֵיג אֶת עוֹלָמוֹ בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִי פְּרָטִית,
דְּבָר גָּדוֹל וְדָבָר קָטָן לֹא נֶעֱשֶׂה מֵעֲצָמוֹ, אֲלָא בְּהַשְׁגָּחַת
הַמְּאֲצִיל הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ הוּא, וְלִכֵּן רָאוּ לַחֲקֹק בְּפְנֵימִיּוֹת
לְבַבְכֶם, אֲשֶׁר אֵין בְּלִעְדֵיּוֹ יִתְבָּרַךְ כָּלֵל. וְצָרִיךְ שֶׁתִּדְעוּ,
שֶׁהַכֹּל זֶה אֱלֻקוֹת וְאֱלֻקוֹת זֶה הַכֹּל, עַל-יְדֵי-זֶה תִּכְנֹס
בְּכֶם אֶהְבָּה לְהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁתִּרְצוּ רַק לַעֲשׂוֹת
אֶת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, וְתִכְנֹס בְּכֶם אֶהְבַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁתִּאֱהָבוּ
אֶת כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל וְאֶת כָּל בְּרִיָּה שֶׁבְּעוֹלָם; כִּי כִּשְׂאֲדָם
חֲזָק בְּאַמוּנָה, וְיוֹדֵעַ שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ מְחַיֶּה וּמְהַיֶּה
וּמְקַיֵּם אֶת כָּל הַבְּרִיאָה כְּלָה, אֲזוּ נִכְלָל בְּאַחֲדוּת
אַמְתִּית, 'אַחַד' בְּגִימְטְרִיָּה אֶהְבָּה (לְקוּשֵׁי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א'),
סִימָן ד'); בְּרַגְעַ שְׂאֲדָם מְחַדִּיר בְּעֲצָמוֹ אַחֲדוּת הַיְקָרָה
יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, כְּכֹר נִכְנָסֶת בּוֹ אֶהְבָּה, וְתִמִּיד אוֹמֵר

לַעֲצֹמוֹ: "תן יד" לַעֲזֹר לַזּוֹלָת. וְלַכֵּן, אִם אֲנַחְנוּ רוֹאִים, שֵׁשׁ אֶחָד שְׁמוֹסֵר אֶת נַפְשׁוֹ בְּשִׁבִיל הַזּוֹלָת, סִימָן שֶׁהוּא מְלֹא אֲמוּנָה, וְתָמִיד רַק חוֹשֵׁב מִמְּנוֹ יִתְבַּרֵךְ, תָּמִיד רַק מִשְׁתוֹקֵק אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, תָּמִיד שׁוֹפֵף אֶת לְבוֹ לְפָנָיו יִתְבַּרֵךְ. וְזוֹ מִדְּרַגַּת הַצְּדִיקִים הַקְּדוֹשִׁים שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר, אֲשֶׁר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְרַחֵם עַל נַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְשׁוֹלַח לָהֶם צְדִיקִים קְדוֹשִׁים הַדְּבוּקִים בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְהֵם אֲשֶׁר מְמַשִּׁיכִים אֶת הָאֲמוּנָה בְּנַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כִּי הַצְּדִיקִים זָכוּ עַל-יְדֵי יִגִּיעַתְּם וְטִרְחַתְּם בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבַּרֵךְ יָמִים וְשָׁנִים, עַד שֶׁנִּתְגַּלָּה עֲלֵיהֶם הָאוֹר הָאֱלֹקִי, עַד שֶׁהֵם חַיִּים רַק עִם הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, דְּבָקִים רַק בּוֹ יִתְבַּרֵךְ; וְלַכֵּן, בְּנֵי וּבְנוֹתֵי הַיְקָרִים! אֲשֶׁרֵי הָאָדָם שֶׁזוֹכָה לְהִתְקַרֵּב אֶל צְדִיקֵי הַדּוֹר, הַמְּגַלִּים וּמְפַרְסְמִים אֶת אֲמִתַּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבַּרֵךְ; כִּי הַצְּדִיק הוּא הַצְּנוּר הַמּוֹרִיד אֶת הָאוֹר אֵין סוּף לְזֶה הָעוֹלָם. וְכֵן אוֹמְרִים חַכְמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (יוֹמָא לַח:): אֲפֹלוּ בְּשִׁבִיל צְדִיק אֶחָד הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם, שֶׁנֶּאֱמַר (מְשָׁלֵי י', כה): "וְצְדִיק יְסוּד עוֹלָם"; כִּי מֵהוּ קִיּוּם הַבְּרִיאָה? אֱלֹקוֹתוֹ יִתְבַּרֵךְ! אֲבָל בְּשִׁבִיל הַבְּחִירָה וְהַנְּסִיּוֹן — הַכֹּל נֶעְלָם וְנִסְתָּר, עַד שֶׁאֵין אָדָם מְסַגֵּל לְהַבִּין, אֵיךְ שֶׁכָּל הָעוֹלָם כְּלוּ זֶה אֱלֹקוֹת, וְכָל אֲשֶׁר אָנוּ רוֹאִים, זֶהוּ לְבוּשׁ גִּשְׁמִי וְחִמְרִי, טָבַע, מְקַרָּה וּמָזַל, אֲשֶׁר הַכֹּל מְעֲלִימִים וּמְסַתִּירִים אֶת אֲמִתַּת

מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרֵךְ; כִּי בְּאֵמֶת אָפְלוּ דוֹמָם, צוּמָח, חַי, מְדַבֵּר, זֶהוּ הַכֹּל לְבוֹשׁ לְגַבֵּי הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא; כִּי הוּא יִתְבַּרֵךְ מְחִיָּה וּמְהִיָּה וּמְקַיֵּם אֶת כָּל הַבְּרִיאָה כְּלָה, וְאֵין אָדָם נוֹקֵף אֶצְבָּעוֹ מִלְמָטָה, אֲלֵא אִם-כֵּן מְכַרְיִזִין עָלָיו מִלְמַעְלָה (חֲלִין ז:); אֵין דְּבַר כְּזֶה, שֶׁהָעוֹלָם מִתְנַהֵג הַפְּקָר, אָפְלוּ צַפְרָא קְלִילָא מְבַלְעֵדֵי שְׂמִיָּא לֹא מִתְצַדָּא (ירוּשְׁלָמִי שְׁבִיעִית ט, א); אָפְלוּ צַפּוֹר קִטְנָה אֵינָה נִלְכָּדֶת בְּמִלְכָּדֶת בְּלִי הַשְּׁגָחָתוֹ יִתְבַּרֵךְ, כָּל שֶׁכֵּן בַּר אֵינִישׁ; לָכֵן, בְּנֵי וּבְנוֹתֵי הַיְקָרִים! כָּל אֲשֶׁר קוֹרֶה בְּזֶה הָעוֹלָם, הַכֹּל מִמְּנוֹ יִתְבַּרֵךְ. וְכֵן אוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (בְּרִכוֹת נט.): לֹא נִבְרָאוּ רְעָמִים, אֲלֵא לְפִשֵׁט עֵקְמוּמִיּוֹת שְׁבֵלָב; הַרְעָמִים כּוֹלְלִים בָּהֶם כָּל דְּבַר שֶׁמִּפְחִיד אֶת הָאָדָם, וּמִטְרָתָם — לְפִשֵׁט אֶת הָעֵקְמוּמִיּוֹת שְׁבֵלָב; כִּי עַל-יַדֵּי שְׂאָדָם חוּטָא, יֵשׁ לוֹ קִשְׁיוֹת וּסְפָקוֹת עַל הַבוֹרָא יִתְבַּרֵךְ שְׁמוֹ, וַיֵּשׁ בְּנֵי-אָדָם שְׁכָל-כָּף נִפְלוּ בְּעֵינֵיהֶם, עַד שֶׁמִּסְתּוֹבְבִים עִם קִשְׁיוֹת עַל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא — לָמָּה עָשָׂה לָהֶם דְּבַר זֶה?! וְלָמָּה סוֹבְלִים סָבַל זֶה?! וְלָמָּה נִפְלוּ בְּפִח כְּזֶה?! וּמִרַב קִשְׁיוֹת וּסְפָקוֹת, רַחֲמָנָא לִישְׁזַבֵּן, בָּאִים לִידֵי כְּפִירוֹת וְאַפִּיקוֹרְסוֹת, אֲזִי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שׁוֹלַח לָהֶם אֵיזָה רַעַם, אֵיזוֹ צָרָה, וְעַל-יַדֵּי-זֶה מִתְחִילִים לָרַעַד וּלְפַחַד, וְהַכֹּל לֹא בָּרָא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֲלֵא כְּדֵי לְפִשֵׁט עֵקְמוּמִיּוֹת שְׁבֵלָב, שֶׁהֵלֵב לֹא יִהְיֶה עִקָּם בְּעֵקְמוּמִיּוֹת

עָלִיו יתְבַרֵךְ; כִּי הוּא יתְבַרֵךְ אֶב הַרְחֵמֶן, וְכָל מֵה
 שֶׁהוּא עוֹשֶׂה — הַכֹּל בְּחֶשְׁבוֹן צְדָק, וּמֵה שְׂאֲנַחְנוּ
 רוּאִים בְּזֶה הָעוֹלָם, הַכֹּל מִמֶּנּוּ יתְבַרֵךְ בְּכּוֹנֵה לְמַעַלָּה
 מֵהַשְּׂגָתָנוּ וּלְמַעַלָּה מִדַּעְתָּנוּ, עַד כְּדֵי כֶּף שְׂאוֹמְרִים
 חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (יוֹמָא לַח:): "בְּשִׁמְךָ יִקְרְאוּךָ
 וּבְמִקוֹמְךָ יוֹשִׁיבוּךָ" — אֵין אָדָם נוֹגֵעַ בְּמֵה שְׂמוֹכֵן
 לַחֲבֵרוֹ, וְאֵין מַלְכוּת נוֹגֵעַת בְּמַלְכוּת חֲבֵרְתָּהּ אֶפְלוּ
 כְּמֵלֵא נִימָא; אָדָם אֵינוֹ יָכוֹל לְקַחַת מְזוּלָתוֹ מְאוּמָּה,
 זֶהוּ רַק דְּמִיּוֹן הָאָדָם שְׁחוֹשֵׁב, שְׂפִלוּנִי יָכוֹל לְקַחַת
 מִמֶּנּוּ, וְאַלְמוּנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת לוֹ מִשְׁהוֹ וְכוּ', זֶה הַכֹּל
 שְׁטוּת וְהֶבֶל, כִּי הַמְּאַמִּין הָאֲמִתִּי, יוֹדֵעַ וְעַד, אֲשֶׁר הַכֹּל
 מִמֶּנּוּ יתְבַרֵךְ. אֲבָל אָנוּ קָשִׁי עֵרֶךְ, עִם לֵב מְעַקֵּם, מְזֵה
 בָּא, שְׂקֻשָּׁה לָנוּ לְקַבֵּל אֶת הָאֲמִת — שֶׁהַכֹּל מִמֶּנּוּ
 יתְבַרֵךְ. וְלָכֵן בְּמִקוֹם לַעֲזוֹר אֶחָד לְשָׁנִי, אֲנַחְנוּ רַבִּים זֶה
 עִם זֶה; כִּי הַקְּלָפוֹת וְהַסְּטָרָא אַחֲרָא מְעַלִּימִים
 וּמְסַתִּירִים אֶת אֲמִתַּת מְצִיאוֹתוֹ יתְבַרֵךְ. לְזֹאת, בְּנֵי
 וּבְנוֹתֵי הַיִּקְרִים! רְאוּ לְהַחֲדִיר בְּכֶם, שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-
 הוּא מְנַהֵיג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים, בְּצִדֵּק וּבְמִשְׁפָּט,
 וְעַל-יְדֵי-זֶה תּוֹצִיאוּ אֶת כָּל הַסְּפָקוֹת וְהַקְּשִׁיּוֹת
 וְהַעֲקֻמוּמִיּוֹת שֵׁישׁ בְּלִבְכֶם, וְתִזְכּוּ לְאַמוּנָה בְּרוּרָה
 וּמְזוּכָּת. אֲבָל לְהַגִּיעַ לְזֶה בְּשִׁלְמוֹת — אֵי אֶפְשָׁר,
 אֲלֵא עַל-יְדֵי הַתְּקַרְבוֹת אֶל הַצְּדִיק שֶׁבְּכָל יוֹר וְדוֹר;
 אֲשֶׁר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שׁוֹלַח לָנוּ צְדִיקִים הַדְּבָקִים

בו יתברך, שהם מגלים את האמונה. כמו שכתוב (חבקוק ב, ד): "וצדיק באמונתו יחיה"; הצדיק — כל החיות שלו זה רק אמונה, גלוי אלקות, שמגלה אמת מציאותו יתברך בגלוי כזה, עד שמי שרק מתקרב לצדיק נפתחות לו העינים, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהב"ן, חלק ב', סימן סז), שהצדיק פותח את העינים, להסתכל מצד אחד — על רוחניות חיות אלקות, המחיה ומנהיג את כל הבריאה, ומצד שני — להסתכל על שפלות עצמו; כי זה תלוי בזה, כפי שאדם מכניס בעצמו ידיעות אלו, שהקדוש-ברוך-הוא מנהיג את עולמו בהשגחה פרטי פרטית, ויודע ועד, אשר אין בלעדיו יתברך כלל, והכל לכל זה אלקות, ואלקות זה הכל, על-ידי-זה מתחיל להסתכל בשפלות עצמו, איך שהוא כלום, ועל-ידי-זה נכלל יותר ויותר בו יתברך; כי אין עוד דבר העוקר את האדם ממנו יתברך כמדת הגאות, שאדם חושב שהוא משהו, שאז אומרים חכמינו הקדושים (ערכין טו:), אומר הקדוש-ברוך-הוא: אין אני והוא יכולים לדור בעולם; אם אדם מחזיק עצמו למשהו, אומר הקדוש-ברוך-הוא אינני יכול להיות עמו ביחד בכפיפה אחת. בעבור זה הקפידו חכמינו הקדושים כל-כף על גאות וישות וגסות, עד שאמרו (סוטה ד:): כל אדם שיש בו גסות הרוח, כאלו עובד עבודה זרה;

כי ברגע שאדם מבטל עצמו לגמרי לגבי האין סוף ברוך הוא, ונעשה בעיני עצמו ככלום, לא שיק שייחזיק עצמו למשהו, כי מה אני ומה חיי בלעדיו יתברך?! שזו שלמות הענוה, שאדם בא לגלוי אלקות כזה, שיודע אשר אין בלעדיו יתברך כלל, ולכן מה עלי להתגאות על זולתי, בשעה שאני כלום! ובזה שאדם מחזיר בעצמו שהוא באמת כלום, בזה הוא אומר לעצמו: "תן יד" לעזר לזולת". כי הא בהא תליא; כפי שאדם מבטל את הישות שלו, הגאווה והגאות הסרוחה ממנו, ונעשה בטל ומבטל לאין סוף ברוך הוא, כן נכנסת בו המדה היקרה הזו של "תן יד", ועוזר לזולת, רוצה לסייע לזולתו. אשר זו מדרגת הצדיק, שתמיד רוצה להשפיע לזולת. כי בלשון קבלה הצדיק הוא היסוד, שהוא הצנור, הממשיך את כל המדות העליונות אל ספירת המלכות, הצנור המוריד אורות עליונים דרך כל הספירות עד המלכות. לכן אומרים חכמינו הקדושים (יומא לח:): בשביל צדיק אחד — העולם נברא; כל הבריאה היא רק בשביל הצדיק, כי הצדיק משפיע מטובו לכל אחד ואחד. ולכן אשרי האדם הזוכה להתקרב אל הצדיק, אשר הצדיק יעקר ממנו את הרע שיש בו, ויתחיל לאהב את כל בר ישראל כנפשו, שדבר זה מאד חשוב בעיניו יתברך — כשיש אחדות

ואהבה בין נשמות ישראל, כשאחד עוזר לשני, ושגור בפיו: "תן יד" לעזר לזולת. שכל זה בא רק מאמונה שיש בין נשמות ישראל. בשביל זה אומרים חכמינו הקדושים (מדרש אגדה): כביכול, כסאו מבסס למעלה בזמן שישראל עשויין אגדה אחת; כשעם ישראל מתאחדים יחד ועוזרים זה לזה, כביכול הכסא של הקדוש-ברוך-הוא מבסס למעלה בעולמות העליונים; כי נשמות ישראל הן הכסא, כביכול, של הקדוש-ברוך-הוא, הן מרכבתו של המקום ברוך הוא יתברך שמו. לזאת, בני ובנותי היקרים! באו ונעזר אחד לשני, ובזה שנסייע לזולת, אנחנו מגלים שיש לנו אמונה ברוחה ומזככת בו יתברך, וככל שנרבה בסיוע לזולת, בזה מתגלה שיש לנו יותר אמונה בו יתברך. וזה הסימן אם אדם חזק באמונה — אם אוהב את כל בר ישראל. ואצלו יתברך כל-כף חשובה כל נשמה ונשמה, עד כדי שאומרים חכמינו הקדושים (ברכות ו.): הני תפלין דמארי עלמא, מה כתיב בהו? מה כתוב בתפלין של הקדוש-ברוך-הוא? ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ; הקדוש-ברוך-הוא מתפאר עם נשמות ישראל, אצלו יתברך מאד חביב כל יהודי ויהודי. בשביל זה אמר הקדוש-ברוך-הוא למשה רבנו: כל מה שאתה יכול לשבח את ישראל — שבח! לגדלן ולפארן — פאר! כי אצלו יתברך

מָאֵד מְאֵד חָשׁוּב כָּל יְהוּדִי. לְזֹאת, בְּנֵי וּבְנוֹתֵי הַיְקָרִים! בָּאוּ וּנְקַבֵּל עַל עֲצָמֵנוּ עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם שְׁלֵמָה. בָּאוּ וְנַחֲדִיר בְּעֲצָמֵנוּ אֲמוּנָה פְּשׁוּטָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְנִתְחִיל לְדַבֵּר אֶל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כְּאֲשֶׁר מְדַבְּרִים אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וְהִבֵּן אֶל אָבִיו, שְׁזֵה עֵקֶר שְׁלֵמוֹת הָאֲמוּנָה, כִּי בַמָּה מִתְגַּלֶּה הָאֲמוּנָה? בְּזֵה שְׂאֵדָם מְדַבֵּר אֶל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֲשֶׁר בְּזֵה מוֹכִיחַ וּמְגַלֶּה שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נִמְצָא פֹה, וְאִין בְּלַעֲדֵיו נִמְצָא. וְכָכֵל שְׂאֵדָם מְדַבֵּר אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ בְּשִׁפְתַי הָאֵם שְׁלוֹ, וּמִבְּקֵשׁ רַק מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ מֵהַ שְׂצָרִיךְ, בְּזֵה נְבִיט לּוֹ הָאֲמוּנָה יוֹתֵר וְיוֹתֵר, וּמִתְעַלֶּה בְּעֲלִיָּה אַחֵר עֲלֵיָּה, עַד שְׁגָם הוּא נִעֲשֶׂה צְדִיק, וְגַם הוּא מְשֻׁפֵּעַ טוֹב לְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל. כִּי הַצְּדִיק הוּא מְשֻׁפֵּעַ טוֹב לְכָל בְּרִיָּה וּבְרִיָּה, כִּי הוּא מְגַלֶּה אֲמִתּוֹת מְצִיאוֹתוֹ לְכָל־סָם, וְעַל יָדוֹ נִצּוּלִים מְכָל הַצָּרוֹת וְיוֹצְאִים מְכָל הַחֻבוֹת, וְנִתְגַּלֶּה הַדַּעַת; כִּי בְּזֵה שְׂאֵדָם מְכַנְּסִים בְּעֲצָמוֹ אֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כָּל חַיֵּי מְשֻׁתַּנִּים לְגַמְרִי. לְזֹאת, בָּאוּ נִעְזֹר זֶה לְזֶה, בָּאוּ נִעְקֹר מֵאֲתָנוּ אֶת הַשְּׂנְאָה וְהַקְּנָאָה שֵׁשׁ לָנוּ אֶחָד עַל הַשְּׂנִי, וְאֶסוּר לְקַטְרֵג עַל שׁוֹם בְּרִיָּה שְׁבַעוּלָם, כִּי זוֹ עֲבוּדַת הַסֵּם"ד-מ"ם, יִמַּח שְׁמוֹ וְזָכְרוּ, שְׁשַׁלַּח אֶת שְׁלוּחָיו לְהִסִּית וּלְהַדִּיחַ אֱלוֹ נִגְדֵי אֱלוֹ, וְתַמִּיד הוּא מְחַרְחֵר רִיב בֵּין נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר זֶה עֵקֶר הַכַּח שְׁלוֹ. כִּי בְּרַגַע שְׁעַם יִשְׂרָאֵל מִתְאַחֲדִים יַחַד,

על-ידי-זה נגאלים. כמאמרם ו"ל (בראשית רבה, פרשה ח', סימן ב'): נעשו בני ישראל אגדה אחת — התקינו עצמם לגאלה; כי רק בזה תלויה הגאלה — אם נשמות ישראל יחזיקו עצמם יחד, ויסיעו זה לזה, ואף שההוא כמו שהוא, אסור להסתכל על הרע של השני. וכמו שרבינו ו"ל גלה לנו (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן רפב), שאדם צריך לדון את כל אחד לכף זכות, ולמצא בו איזו נקדה טובה שיש בו, ועל-ידי שמוצא איזו נקדה טובה, יכול להגביהו ולהוציאו מהמקום המלכלך שנמצא שם. וזהו שאומר דוד המלך (תהלים לו): "ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו"; אם תבקש ותחפש "עוד מעט" טוב שיש ברשע, על-ידי-זה "והתבוננת על מקומו ואיננו" — כבר אינו באותו מקום, כי נתעלה ממקומו. לזאת אומרים חכמינו הקדושים (ויקרא רבה, פרשה ל', סימן יא): כפרי עץ הדר הנם ישראל; מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח, כן ישראל יש בהם בני-אדם שיש בהם תורה ומעשים טובים. כפות תמרים — אלו ישראל; מה תמרה זו יש בה טעם ואין בה ריח, כן ישראל, יש בהם בני-אדם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים. הדרם — יש בו ריח ואין בו טעם, כן ישראל, יש בהם בני-אדם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה. וערבי נחל — אלו ישראל; מה ערבה זו אין

בָּה טַעַם וְאֵין בָּה רִיחַ, כִּף הֵם יִשְׂרָאֵל יֵשׁ בָּהֶם
 בְּנֵי-אָדָם, שְׂאִין בָּהֶם לֹא תוֹרָה וְלֹא מַעֲשִׂים טוֹבִים.
 וּמָה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה? לְאַבְדָם אִי אֶפְשָׁר,
 אֲלֹא אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: יִקְשְׁרוּ כָּלֶם אַגְדָּה
 אַחַת, וַיִּכְפְּרוּ אֱלֹהֵי עַל אֱלֹהֵי; וְאִם עֲשִׂיתֶם כִּף — אוֹתָהּ
 שְׁעָה אָנִי מִתְעַלָּה. וְזֶה אֲשֶׁר גָּלָה לָנוּ רַבְּנוּ ז"ל,
 שֶׁתָּמִיד צְרִיכִים לְהִתְאַחַד יַחַד נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, אֲפִלוּ
 אֱלֹהֵי הַרְשָׁעִים שְׂאִין לָהֶם כָּלוּם — לֹא תוֹרָה, לֹא
 מִצְוֹת וְלֹא מַעֲשִׂים טוֹבִים, עִם כָּל זֹאת, אִם נִתְאַחַד
 אִתֶּם וְנִעְזֹר לָהֶם לְחֹזֵר בְּתִשׁוּבָה, עַל-יְדֵי-זֶה נִמְשָׁךְ
 עַל עֲצָמָנוּ אוֹר וְזִיו וְחַיּוֹת וְדַבְּקוֹת הַבוֹרָא יִתְבַּרַךְ
 שָׁמוּ; כִּי זֶה תְּלוּי בְּזָה — כָּפִי שְׁעוֹזְרִים אֶחָד לְשָׁנִי,
 כִּף נִמְשָׁךְ הָאוֹר שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל כָּל נְשָׁמוֹת
 יִשְׂרָאֵל. וְלָכֵן, בְּנֵי וּבְנוֹתֵי הַיְקָרִים! בָּאוּ וְנִתְחִיל עִכְשָׁו
 לוֹמַר לְעֲצָמָנוּ: "תן יד" לְעֹזֵר לְזוּלַת, שְׂזוּ מְעַלַת
 מִצְוֹת צְדָקָה, שְׂאוּמְרִים חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (מִדְּרַשׁ זוֹטָא,
 שִׁיר הַשִּׁירִים א'): כָּל הַנּוֹתֵן צְדָקָה — לֹא לְעֲצָמוֹ בְּלָבָד
 הוּא מִיִּטִּיב, אֲלֹא לְכָל הָעוֹלָם מִסּוּפּוֹ וְעַד סּוּפּוֹ; כִּי
 בְּזָה שְׂאָדָם נוֹתֵן צְדָקָה וְעוֹזֵר לְזוּלַת, וְאוֹמֵר: "תן יד"
 וְהִטָּה שְׂכָם לְרַעַף, בְּזָה בּוֹנֶה כְּלִי, כְּמוֹבָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנוּ
 ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן ע"א): עַל-יְדֵי צְדָקָה נַעֲשֶׂה
 כְּלִי לְקַבֵּל בּוֹ הַנֶּעֱמָ עֲלִיוֹן הַשּׁוֹפֵעַ תָּמִיד. הַקְּדוֹשׁ-
 בְּרוּךְ-הוּא, כְּבִיכּוֹל, שֶׁהוּא הָאוֹר אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא

ויתעלה שמו לעד ולנצח נצחים, מחיה ומתיה ומקים את כל הבריאה כלה, כי הכל זה אלקות ואלקות זה הכל, אבל אין לאדם כלים לקבל בהם את האור הנעים והנפלא הזה, אלא כשבונה כלי, ומהו הכלי? צדקה; כשיהודי עוזר לזולת, בזה הוא מקבל פני השכינה, ומרגיש את הקדוש-ברוך-הוא שנמצא פה אתנו, עמנו ואצלנו. ואף שעכשו הכל נעלם ונסתר מאתנו, ואדרבה! אנחנו עדים שהסמ"ך-מ"ם עושה חיל, על-ידי המסיתים והמדיחים, על-ידי הערב-רב, שעושים שמדות בין נשמות ישראל, רחמנא לישזבן, ובכל יום ויום מדברים פתוח נגד הקדוש-ברוך-הוא ונגד כל הקדוש לעם ישראל, עם כל זאת, אסור להתיאש בשום פנים ואפן, כי עלינו לדעת, אשר הכל בשביל הבחירה והנפיון, כי גם הכלבים שנובחים נבראו ממנו יתברך, כמו-כן אלו הרשעים הארורים, המסיתים ומדיחים, העוסקים לעשות פרודים בין נשמות ישראל, הכל בשביל הבחירה והנפיון, לראות אל מי נפנה בעת צרתנו. לזאת, בני ובנותי היקרים! הגיע הזמן שכלנו נחזר בתשובה אליו יתברך, ונעזב את השנאה שיש לנו בין אחד לשני, נעקר מאתנו את הרשעות והרע שנכנס בנו על-ידי הסמ"ך-מ"ם המסית ומדיח את כלם, שכל כחו 'הפרד ומשל', ורוצה להפריד נשמות ישראל זו מזו, עד שעל-ידי-זה

יִכְפְּרוּ בְּכֹל, רַחֲמָנָא לְצֻלָן, כִּי בְּשַׁעָה שְׁעָם יִשְׂרָאֵל
 מִתְאַחֲדִים — אֵין לָהֶם כַּח כְּלָל. וְלִכֵּן כָּל כַּחוּ שְׁל
 הַסֵּמ"ךְ-מ"ם הַרְשָׁע, יִמַח שְׁמוֹ עִם שְׁלוּחָיו, זֶה רַק
 לַעֲשׂוֹת פְּרוּדִים בֵּין נַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. אַךְ מֵהוּ כְּלִי הַיַּיִן
 כְּנֻגְדּוֹ? הָאֲחֻדוֹת! וּמָה מְאַחֲדֵם? הָעֲזָרָה שְׁאֲחֵד עוֹזֵר
 לְשָׁנִי, הַצְדָּקָה שְׁאֲחֵד אוֹמֵר לְשָׁנִי: "תן יד". וְכֵן
 אוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (עֵין זֵהר וַיֵּא קד.): הַדְּרוּן שְׁל
 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא — צְדָקָה! הַנּוֹתֵן צְדָקָה, אֲפִלוּ
 הֵיטָה בְּיָדוֹ עֲבָרָה, וְנִחַתֵם דִּינּוֹ לְאַבֵּד, יָכוֹל לְהִיּוֹת
 מְקַבֵּל שְׂכִינָה בְּכָל יוֹם, וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹמֵר
 לְמִלְאָךְ שְׁל פְּרַעֲנוֹת אֵל תִּגַּע בּוֹ (מִדְּרַשׁ זוטָא, שִׁיר הַשִּׁירִים
 א'); כָּל-כֵּן חָשׁוּב אֲצִלוּ יִתְבָּרַךְ הַצְדָּקָה וְהַחֲסֵד שְׁאֲדָם
 עוֹשֶׂה עִם הַזּוּלָת, עַד שְׁאֲפִלוּ אָדָם מְלֵא חֲטָאִים,
 וְחֲטָא בְּכָל מֵינֵי זָבָל וְלִכְלוּף, רַחֲמָנָא לְצֻלָן, בְּרַגַּע
 שָׁרַק אוֹמֵר לַעֲצֹמוֹ: "תן יד" לַעֲזֹר לַזּוּלָת, וְעוֹזֵר
 לַזּוּלָת, כְּבָר אוֹמֵר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמִלְאָךְ שְׁל
 פְּרַעֲנוֹת אֵל תִּגַּע בּוֹ. לְזֹאת, בְּנֵי וּבְנוֹתֵי הַיְקָרִים! בְּאוּ
 וְנִחֲזֹר בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה, וְנַעֲקֹר מֵאֲתָנוּ אֶת הַכַּעַס
 וְהַרְצִיחָה שְׁיֵשׁ לָנוּ עַל הַזּוּלָת. כִּי, לְצַעֲרֵנוּ הָרַב, כְּלָנוּ
 נִגּוּעִים בַּמִּדָּה הַרְעָה שְׁל כַּעַס וְרִצְיָחָה, עֲצָבָנוֹת, כָּל
 אֲחֵד וְאֲחֵד מֵאֲתָנוּ נִכְנָס בְּעֲצָבִים, וּמוֹצִיא רָגְזוֹ עַל
 הַזּוּלָת, עַד שְׁאֲדָם מְרַב עֲצָבִים קוֹרַע בְּגָדָיו, מְפַזֵּר אֶת
 כֶּסֶפוֹ, שׁוֹבֵר כֶּלָיו, שֶׁהַכֹּל בָּא מִחֲסְרוֹן אָמוּנָה. וְכֵן

אומרים תְּכַמִּינֵנו הַקְדוּשִׁים (שַׁבַּת קה:): הַמְקַרֵּעַ בְּגָדָיו
 בַּחֲמָתוֹ, וְהַמְשַׁבֵּר כָּלֵיו בַּחֲמָתוֹ, וְהַמְפַזֵּר מְעוֹתָיו
 בַּחֲמָתוֹ, יְהֵא בְּעֵינֶיהָ כְּעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, שֶׁכֶּף אֲמָנוּתוֹ
 שֶׁל יֵצֵר הָרָע, הַיּוֹם אוֹמֵר לוֹ עֲשֵׂה כֶּף, לְמַחֵר אוֹמֵר
 לוֹ עֲשֵׂה כֶּף, עַד שֶׁאוֹמֵר לוֹ לֵךְ עֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה,
 וְהוֹלֵךְ וְעוֹבֵד, רַחֲמָנָא לִישׁוּבָן; כִּי כִּשְׂאָדָם כּוֹעֵס
 וּמִתְעַצְבֵּן עַל זוּלָתוֹ, לְבִסּוּף בָּא לְיַדֵּי עֲבוּדָה זָרָה, שֶׁזוֹ
 כְּפִירוֹת וְאֶפִּינְוֹרְסוֹת. אָדָם עוֹקֵר עֲצָמוֹ מִשְׂרָשׁוֹ,
 בְּשַׁעַה שֶׁאֵין לוֹ אֲמוּנָה, עַד שֶׁכּוֹעֵס עַל הַזּוּלָת, וְגוֹנֵב
 וְגוֹזֵל וְעוֹשֶׂה לוֹ עוֹל, מְעַלִּיבוֹ וּמְדַבֵּר עָלָיו לְשׁוֹן-הָרָע,
 רְכִילוֹת, לִיצְנוּת וְנִבּוּל פֶּה. וְזֶה אֲצִלְנוּ מַעֲשִׂים שֶׁבְּכָל
 יוֹם! אֵין לָךְ אָדָם שֶׁלֹּא יִהְיֶה נְגוּעַ בְּכַעַס וּרְצִיחָה,
 בְּעַצְבִּים שֶׁמוּצִיא אוֹתָם עַל הַזּוּלָת, וּמְדַבֵּר כָּל הָעוֹלָה
 עַל רוּחוֹ, וּמְצַעֵר וּמְזִיק לְשֵׁנֵי, וְהַכֹּל בָּא מִחֲמַת שֶׁאֵין
 לוֹ אֲמוּנָה בְּהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כִּי אִם הִיְתָה לְאָדָם
 אֲמוּנָה בְּרוּךְ וּמְזַכֶּכֶת, שֶׁהוּא יִתְבַּרֵךְ מִחַיָּה וּמְהִיָּה
 וּמִקֵּים אֶת כָּל הַבְּרִיאָה כְּלָה, אֲזִי הִיָּה סִבְלָן בְּתַכְלִית
 הַסִּבְלָנוּת, וְשׁוֹם דְּבָר בְּעוֹלָם לֹא הִיָּה שׁוֹבֵר אוֹתוֹ,
 שׁוֹם דְּבָר בְּעוֹלָם לֹא הִיָּה יְכוֹל לְנַתֵּק אוֹתוֹ מִמָּנוֹ
 יִתְבַּרֵךְ, אֲשֶׁר זֶה עֵקֶר הַמְדִּירָגָה שֶׁאָדָם צָרִיף לְהַגִּיעַ
 בְּזֶה הָעוֹלָם — לְהִיּוֹת כָּל-כֶּף נִכְלָל בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ
 הוּא, עַד שֶׁלֹּא יִרְאֶה כִּי אִם אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרֵךְ,
 וְלֹא יִרְגִישׁ כִּי אִם אוֹתוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְלֹא יִשְׁמַע, אֲלֵא אֶת

האין סוף ברוך הוא, ואז יזכה להגיע לאהבת ישראל, לאהב את כל בר ישראל כנפשו, ולעזור לזולת. אבל כשאין לאדם אמונה, אזי, רחמנא לצלן, עוקר עצמו משני העולמות — העולם הזה והעולם הבא גם יחד. לזאת, בני ובנותי היקרים! באו ונחזר בתשובה שלמה אליו יתברך! באו ונקנה לעצמנו את המדה היקרה הזו של סבלנות, לסבל כל אשר עובר עלינו, ולא נוציא את עצבינו על הזולת, אדרבה! באו ונעזר אחד לשני, נעשה צדקה וחסד זה עם זה, כמאמרם ו"ל (ילקוט הושע, רמז תתקמב): אמר הקדוש-ברוך-הוא, חביב עלי חסד שאתם גומלים זה לזה, יותר מכל הזבח שזבח לפני שלמה; בזה שיהודי עושה חסד לשני, בזה שאדם אומר "תן יד" לעזור לזולת, זה חביב אצלו יתברך יותר מאלף קרבנות שהקריב שלמה המלך בכל יום; כי אצלו יתברך חשוב רק צדקה וחסד שיש בין הבריות, אשר בזה נתגלה טהר לבכם, שמחזירים בזולת אמונה ברוחה ומזככת, ועל-ידי-זה נגאלים מכל צרותיהם. פמוכא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהב"ז, חלק א', סימן ז'), שכל מה שאנחנו סובלים גלות מרה כל-כף, זהו רק מחמת חסרון האמונה, כי אם הייתה לאדם אמונה, היה נגאל מכל צרותיו. ולכן עקר הגאולה תהיה רק על-ידי גלוי אלקות, שיתגלה האור של הקדוש-ברוך-הוא לכל

העולם כּלוּ, וּכְלָם יִרְגִישׁוּ אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּגִלּוּי נוֹרָא וְנִפְלְא מְאֹד. לְזֹאת, בְּנֵי וּבְנוֹתֵי הַיְקָרִים! בָּאוּ וּנְחַדִּיר אֶחָד בְּשָׁנֵי אֲמוּנָה, בָּאוּ וּנְמַלֵּא אֶת כָּל הָאָרֶץ וְאֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ עִם אֱלֻקוֹת, שְׂאֶחָד יִדְבֵּר עִם זִוְלָתוֹ רַק מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵךְ, שְׂאֶחָד יַעֲוֹד וַיִּחְזַק וַיִּשְׂמַח אֶת חֲבֵרוֹ; כִּי, לְצַעֲרֵנוּ הָרַב, מִסְתּוֹכְבִּים בְּנֵי-אָדָם עִם צָרוֹת וַיִּסּוּרִים, מִחֲלוֹת וְחֲלָאִים רָעִים, וְכָל אֶחָד שְׁבוּר וְרָצוּץ, וְאֵינוּ יוֹדֵעַ מַה לַּעֲשׂוֹת, וְכִשְׁפָּא יְהוּדֵי וּמְחֻזְק וּמְאַמֵּץ אֶת הַזִּוְלָת, זֶה הַצְּדָקָה הַגְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, כְּמֵאמֶר רַבֵּנוּ ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חֶלֶק א', סִימָן קו), עַל הַפְּסוּק שְׂאֶמְרוּ דְּוַד הַמֶּלֶךְ (תְּהִלִּים לֵב, א): "אֲשֶׁרִי מִשְׁכִּיל אֶל דָּל"; אֲשֶׁרִי הָאָדָם הַמְכַנִּים שְׁכָל בְּדֵל. וְזוֹ צְרִיכָה לְהִיּוֹת עֲבוּדַת כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל, לוֹמֵר: "תֵּן יָד" לַעֲזֹר לַזִּוְלָת! וְאוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (רוֹת רַבָּה, פְּרָשָׁה ה', סִימָן ד'): בֵּא וּרְאֵה כַּמָּה גְּדוֹל כַּחַה שֶׁל צְדָקָה וְכַחַן שֶׁל גּוֹמְלֵי חֲסָדִים, שֶׁהֵם חֲסִים לֹא בְּצֵל שַׁחַר וְלֹא בְּצֵל כַּנְּפֵי הָאָרֶץ וְלֹא בְּצֵל כַּנְּפֵי שֶׁמֶשׁ, אֲלֵא בְּצֵל מִי שְׂאֶמֶר וְהָיָה הָעוֹלָם; כִּי בְּזֵה שְׂאָדָם עוֹזֵר לַזִּוְלָת, וְאוֹמֵר לוֹ: "תֵּן יָד", הוּא מְמַשֵּׂיף עַל עֲצָמוֹ צֵל שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְעַל-יְדֵי-זֵה נִצַּל מִכָּל הַצָּרוֹת שְׁבָאוֹת לְעוֹלָם. וְאוֹמֵר רַבֵּנוּ ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חֶלֶק א', סִימָן נה), שְׂאֶפְלוּ אִם רוֹאִים שְׂאֵלוֹ הַרְשָׁעִים עוֹשִׂים חֵיל, וְאֵלוֹ הַרְשָׁעִים מְצַלִּיחִים בְּדִין, וַיֵּשׁ עֲוֹנוֹת

הדין, וכן רואים את השקר של הקלפות והסטרא
אחרא, המסיתים והמדיחים, שמגביהים את ראשם
וחושבים שתמיד יצליחו, אבל ברגע שיהודי עוזר
לשני, יוצר צל שמסתתר תחתיו, כמו שכתוב (ישעיה
נא, טז): "בצל ידי כסיתיך"; הקדוש-ברוך-הוא מכסה
אותו בצל הזה שהרשעים לא יוכלו לו לעשות דבר.
לזאת, בני ובנותי היקרים! באו נעזר זה לזה!
ועל-ידי-זה נזכה להתחבא בצל של הקדוש-ברוך-
הוא, ונזכה תמיד לדבר אל הקדוש-ברוך-הוא, שזה
מה שאומר דוד המלך (תהלים צא, א): "ישב בסתר עליון
בצל שדי יתלונן, אמר להנני"ה מחסי ומצודתי אלהי
אבטח בו"; כי ברגע שאדם מרגיל עצמו להסתכל על
כל דבר רק על רוחניות אלקות שיש בתוך הדבר, אז
יאיר שכלו בו יתברך. כמאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן,
חלק א', סימן א'), שהאיש הישראלי צריך להסתכל על
השכל שיש בכל דבר, ואז השכל יאיר לו את המוח,
ויזכה להיות צדיק. כי זו מדרגת הצדיקים, שמאיר
להם האור אין סוף תמיד. ולכן, בני ובנותי היקרים!
באו ונעזר זה לזה! באו נסתתר בצלו יתברך!
ועל-ידי-זה לא יוכלו להרע לנו. ואדרבה! כל
הרשעים יפלו תחתנו בנפילה אחר נפילה. על-כן
הגיע הזמן שנעקר מאתנו את כל השנאה והקנאה,
התאווה והכבוד, ובמקום לרדף אחד את השני,

במקום לדבר לשון-הרע אחד על השני, הבה נעשה חסד זה עם זה. אנו רואים שישנם אנשים רשעים ארורים, עושים רק רשעות לזולתם, וחושבים שהם יחיו לנצח, ובשביל זה אינם מפסיקים להציק לבני-אדם יומם ולילה לילה ויום, ורק מסיתים ומדיחים זה נגד זה, מוסרים את זה או את אחר, כי חושבים שלעד יחיו, אבל שוכחים, שפתאם יבוא מלאך המות ויקח אותם. לזאת, בני ובנותי היקרים! שלא יהיה לכם שום יד עם אלו הרשעים העושים רע לזולת, אדרבה! ראו לעשות צדקה וחסד זה עם זה, כי כך אומרים חכמינו הקדושים (תנא דבי אליהו זוטא, פירק א'): גדולה צדקה, שמיום שנברא העולם עד עתה, העולם עומד על הצדקה, וכל הנותן צדקה הרבה, הרי זה משבח, וממלט עצמו מדינה של גיהנום. מהו גיהנום? כבר אמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן קיט): כשעוברים על האדם צרות ומכאובים ויסורים, זה הגיהנום שנמצא בזה העולם; כי רואים שכל בני-האדם סובלים כאן סבל גדול, ואין אחד שלא תעבר עליו איזו צרה ובעיה, אשר זהו הגיהנום שלו, מדוע? כי נעקר ממנו יתברך. אך ברגע שאדם ממשיך על עצמו אור אלקות, אור אמונה, על-ידי-זה ממשיך את הגן-עדן לזה העולם. ולכן, בני ובנותי היקרים! על-ידי שתעשו צדקה וחסד זה עם זה,

וְתֹאמְרוּ לְעַצְמְכֶם תָּמִיד: "תֵּן יָד" לְעֹזֵר לְזוּלָּת, עַל-יְדֵי-זֶה תִּהְיוּ כְּלִים לְהַמְשִׁיךְ בָּהֶם אֶת שְׂכִינַת עֲזוֹ יִתְבָּרֵךְ. וּבְרַגַע שֶׁהַשְּׂכִינָה תִתְגַּלֶּה לְכָל עַם יִשְׂרָאֵל, זֶה תִּהְיֶה הַגְּאֻלָּה, וְנִזְכָּה לְרֵאוֹת אוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ עַיִן בְּעַיִן, כְּמוֹ שְׂאוֹמֵר הַנְּבִיא (ישעיה נב, ח): "כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב הַיְיָ" הַצִּיּוֹן".

תם ונשלם, שׁבַח לְאֵל בּוֹרֵא עוֹלָם!